
Kimmo Nuotio –
Heta Aleksandra Gylling (toim.)

Oikeus ja politiikka: filosofisia esseitä

Julkaisuvaliokunta

Pekka Vihervuori, puheenjohtaja

Markku Helin

Mika Hemmo

Raimo Lahti

Tatu Leppänen

Risto Nuolimaa

Lea Purhonen, sihteeri

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

Kannen suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Kannen kuva © Wolfgang Kaehler/CORBIS/Skoy

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

ISSN 1458-0446

ISBN 978-951-855-273-7

Edita Prima Oy, Helsinki 2007

Sisällys

Esipuhe	VII
<i>Heta Aleksandra Gylling</i>	
Multikulturalismikeskustelun moninaisia ongelmia	1
<i>Ari Hirvonen</i>	
Suvereeni ja päätös normin tuolla puolen: Schmitt ja Benjamin	19
<i>Jari Kauppinen</i>	
Hannah Arendt totuudesta ja valehtelusta politiikassa	41
<i>Toomas Kotkas</i>	
Michel Foucault'n käsitys oikeuden ja liberaalin poliittisen rationaliteetin välisestä suhteesta	57
<i>Arto Laitinen</i>	
Persoonien välisestä tunnustuksesta	79
<i>Iivi Anna Masso</i>	
Keskusteleva demokratia ja perustuslaillinen oikeusvaltio. Onko osallistuvan kansanvallan ja liberaalin oikeusjärjestelmän suhde symbioottinen vai ristiriitainen?	105
<i>Kimmo Nuotio</i>	
Eettistä vai moraalista oikeutta? Oikeusvaltio monikulttuurisuuden paineessa	127
<i>Mika Ojakangas</i>	
Oikeus ja omatunto Kreikan klassisella ajalla	145
<i>Pilvi Toppinen</i>	
Philip Pettitin republikaaninen vapaus	179
<i>Annamari Vitikainen</i>	
Monikulttuurisuus ja kulttuurisen ryhmän määrittelyn ongelmat	205
Kirjoittajat	229

Persoonien välisestä tunnustuksesta

Se joka halveksii itseään,
kunnioittaa yhä itseään halveksijana.
F. Nietzsche

Hegeliläinen vastavuoroisen tunnustamisen teema on viime vuosina ollut vilkkaan keskustelun kohteena, esimerkiksi Charles Taylorin, Axel Honnethin ja Nancy Fraserin tuotannossa.¹ Esitän tässä artikkelissa oman rekonstruktion eräistä tämän debatin keskeisistä väitteistä.²

Vastavuoroisen tunnustamisen (kunnioittamisen, arvostamisen, välittämisen) rakenteita voidaan pitää inhimillisen elämänmuodon sementtinä, keskeisenä koossapitävänä tekijänä. Voidaan jopa väittää, että persoonien, ryhmien ja instituutioiden olemassaolo on riippuvainen tunnustuksesta. Myös lukuisten hyvänä pidettyjen asioiden (hyvän elämän, praktisen identiteetin, itsetoteutuksen, intiimien suhteiden, vapauden, oikeudenmukaisuuden tai solidaarisuuden) onnistunut saavuttaminen on eri tavoin riippuvainen tunnustussuhteista.³ Persoonien välistä tunnustusta voidaan lähestyä yksittäisten tunnustamisaktien, -asenteiden tai -tapahtumien kautta, tai laajempien tunnustussuhteiden tai -rakenteiden kautta. Lisäksi voidaan kysyä, ovatko yksi-

¹ Simon Thompson (2006) keskittyy tunnustuksen politiikkaa esittelevässä kirjassaan erityisesti näihin kolmeen teoreetikkoon.

² Tämä teksti perustuu pääosin englanninkieliseen julkaisuuni Laitinen 2002, mutta mukana on myös tarkennuksia, joista osa sisältyy muihin aihetta käsitteleviin artikkeleihin. Honneth 2002 kommentoi tässä esitettyjä väitteitä. Kaiken kaikkiaan artikkeli on osa yhteistä laajempaa hanketta Heikki Ikäheimon kanssa. Hankkeen tavoitteena on tarkastella tunnustuksen käsitettä ja sen suhdetta muun muassa persoonuuteen, sosiaaliseen ontologiaan ja normatiivisuuteen.

³ Artikkelissa Laitinen 2003b erittelen viidenlaisia autonomisen itsetoteutuksen edellytyksiä, joista persoonien välinen tunnustus on yksi, muiden ollessa poliittis-institutionaaliset, kulttuuriset, materiaaliset ja psykologiset edellytykset. Tarkoitukseni ei siis ole väittää, että persoonien välinen tunnustus olisi ainoa keskeinen seikka inhimillisen elämän kannalta, tai ainoa hyvän elämän formaali edellytys. Honneth 2003 on optimisempi tunnustuksen käsitteen kattavuuden suhteen.

löpersoonien lisäksi ryhmät ja instituutiot, tai toisaalta sellaiset eläimet, jotka eivät ole persoonia, tunnustussuhteiden mahdollisia osapuolia. Tässä artikkelissa keskityn nimenomaan *persoonien välisen* tunnustuksen analysoimiseen.

Eräs keskeinen kysymys koskien tunnustuksen roolia voidaan muotoilla seuraavasti: *onko joku persoona, koska hänet tunnustetaan persoonaksi, vai tunnustetaanko hänet persoonaksi, koska hän on persoona?* Onko siis tunnustaminen johonkin valmiiksi olemassa olevaan reagoimista, vai onko se jonkin tuottamista, aikaansaamista, generoimista? Yritän osoittaa, että tunnustaminen on yhtäältä normatiivisiin vaatimuksiin (ja niiden perustana oleviin evaluatiivisiin piirteisiin) vastaamista tai reagoimista, ja toisaalta ontologiselta luonteeltaan tunnustus on persoonien ja inhimillisen elämänmuodon todellistamista, aikaansaamista, aktualisoimista, luomista, ylläpitämistä. (Lisäksi se, että tunnustus luo myös uusia normatiivisia vaatimuksia sen sijaan, että pelkästään huomioisi jo olemassa olevia, on erityistapaus, joka kattavan teorian tulee sisällyttää itseensä.) Yritän siis osoittaa, että tunnustus tulisi normatiivisesti käsittää *perusteiden ohjaamaksi* reagoimiseksi persoonien (evaluatiivisesti relevantteihin) piirteisiin, sen sijaan, että kaikki perusteet ja normatiivisuus olisivat tunnustuksen generoimia. Tätä voi kutsua responssimalliksi oikeanlaisesta tunnustuksesta, generoimismallin sijaan. Silti tunnustus on ontologisesti persoonuuden, praktisen identiteetin ja ihmissuhteiden välttämätön edellytys tai konstituentti. Se, onko kyse suorasta vai epäsuorasta edellytyksestä, riippuu valitusta persoonuuden teoriasta (valitaan-ko sosiaalinen teoria vai kapasiteetti-teoria) ja praktisen identiteetin teorias- ta (valitaanko dialoginen määritelmämalli vai objektiivinen piirremalli). Huolimatta näennäisestä ristiriitaisuudesta pyrin siis argumentoimaan, että persoonien välinen tunnustus on samanaikaisesti sekä responsiivista että konstitutiivista persoonuuden (ja monien evaluatiivisten piirteiden) suhteen.

Jotta kysymystä voitaisiin käsitellä tarkemmin, täytyy ensin luonnehtia, mistä tunnustuksessa on kysymys.⁴ Kukin artikkelin neljästä alaluvusta tarkastelee yhtä tunnustuksen käsitteeseen liittyvää peruskysymystä. Mitä tarkalleen ottaen on persoonien välinen tunnustus? Mikä on oikean- ja vääränlaisen tunnustuksen ero: mikä erottaa adekvaatin tunnustuksen ”tunnustus-

⁴ Samaan tapaan kuin Axel Honneth ja Nancy Fraser debatissaan, joka koskee tunnustuksen ja jako-oikeudenmukaisuuden suhdetta, yritän selvittää persoonien välisen tunnustuksen käsitettä tarkastelemalla sen suhdetta toiseen lähikäsitteeseen. Erityisesti olen kiinnostunut ”arvojen tunnustamisen” (vahvan arvostamisen) ja persoonien tunnustamisen suhteesta. Honneth 1997, 2001a, Fraser 1995, 2000, 2001, Fraser – Honneth 2003.

loukkauksista” (epäkunnioitus, vähättely, halveksunta, mitätöinti, nöyryyttäminen, epäarvostus, välinpitämättömyys, esineellistäminen jne.)? Millaisia tunnustuksen perusmuotoja on olemassa? Ja lopuksi, onko tunnustus johonkin vastaamista, responsiivisuutta, vai luoko tunnustus omat kohteensa (esimerkiksi luomalla ja myöntämällä statuksia)?

Ensimmäisessä alaluvussa esittelen kantaa, jonka mukaan persoonien välinen tunnustus tulisi käsittää *moniulotteiseksi* kattaen esimerkiksi kunnioituksen, arvostuksen ja välittämisen (erotuksena yksiulotteisista malleista, jotka keskittyvät vain johonkin näistä), *suhtautumisten* kautta analysoitavaksi, ja *striktisti* rajatuksi (erotuksena laajasta tunnustuskäsityksestä, joka ei erota puhetta arvojen, normien ja perusteiden tunnustamisesta yhtäältä ja puhetta persoonien tunnustamisesta toisaalta). Kolmannessa alaluvussa argumentoin, että systemaattisen perustan tunnustuksen ulottuvuuksien erottamiselle tarjoaa se, suhtaudutaanko yksilöön vain yleisesti kenenä tahansa ja minkälaisena tahansa persoonana (universaalisuuden politiikka), vai piirteidensä ja ansioidensa suhteen tietynlaisena persoonana (partikulaarisuuksien politiikka), vai tiettynä yksittäisenä persoonana (singulaarisuuden politiikka). Toisessa ja neljännessä alaluvussa käsittelen artikkelin keskeisen kysymyksen (onko tunnustus persoonien tekemistä vai olemassa oleviin persooniin reagoimista) normatiivisia ja ontologisia аспектеjä.

Nämä ehdotukset tunnustuksen käsitteellistämiseksi perustuvat osittain Charles Taylorin lähestymistapaan ja pyrkivät vahvistamaan ja laajentamaan erityisesti frankfurtilaisen Axel Honnethin yhtäältä Hegelistä ja toisaalta nykydebateista ammentavaa teoriaa. Hyvin lyhyesti luonnehdittuna honnethilaisten teorioiden keskeisinä piirteinä voi pitää positiivisten itsesuhteiden (itsearvostus, itsekunnioitus, itseluottamus) korostamista hyvän elämän ja integriteetin ennakkoehtoina ja konstituentteina; toisilta saadun tunnustuksen roolin painottamista näiden positiivisten itsesuhteiden kannalta; persoonien välisen tunnustuksen käsittämistä moniulotteisesti; tunnustusloukkausten (kuten epäkunnioituksen) herättämien tunteiden ja kokemusten motivaationaalisen roolin korostamista; sekä siinä mielessä ”ohuen” tai formaalin hyvän elämän teorian puolustamista, että se jättää tilaa sekä universalistisille vaatimuksille että kulttuurisille variaatioille.⁵ Vaikka näissä suhteissa kantatan Honnethin lähestymistapaa, tässä tehtävät ehdotukset kuitenkin eroa-

⁵ Honneth 1995, 1997, 2000, 2001a, 2001b. Esimerkiksi Ludwig Siepin Hegel-luennan ottaminen lähtökohdaksi johtaisi hieman erilaisiin käsitteellistyskiin (ks. viite 7). Siep 1979, Kotkavirta 1993.

vat hänen teoriastaan. Keskeiset väitteet koskevat ensinnäkin tunnustuksen käsitteen yksityiskohtia, kuten suhtautumisten ja statusten suhdetta. Toiseksi ehdotan, että tunnustaminen voidaan käsitteellistää normatiivisten perusteiden ohjaamaksi persoonien huomioimiseksi relevanttien evaluatiivisten piirteiden valossa. Kolmanneksi yritän tuoda esiin Honnethia systemaattisemman tavan erottaa kolme tunnustuksen ulottuvuutta tai perusmuotoa. Lisäksi yritän osoittaa, että huolimatta näennäisestä ristiriidasta, tunnustus on *sekä* responsiivista persoonien (evaluatiivisille) piirteille *että* persoonuuden välttämätön edellytys.

Toisiin suhtautuminen, vastavuoroisuus, moniulotteisuus, strikti määritelmä

Sanat ”tunnistaminen” ja ”tunnustaminen” ja niiden erikieliset vastineet voivat viitata lukuisiin asioihin, esimerkiksi jonkin asian uudelleentunnistamiseen, dokumentin päteväksi hyväksymiseen, uskon tai ”värin” tunnustamiseen tai vääryyksien myöntämiseen.⁶ Tässä tarkastelen sanan ”tunnustus” sellaista merkitystä, jota tarkoitetaan fraaseissa ”vastavuoroinen tunnustus”, *Kampf um Anerkennung*, tai ”tunnustuksen saamisen tarve”. Keskityn ainoastaan persoonien väliseen tunnustukseen, jättäen sivuun kysymyksen ryhmistä tai instituutioista tunnustuksen antajina ja saajina.

Kilpailevat käsitykset tarkoittavat tunnustuksella eri asioita. Voimme erottaa ainakin (i) yksilulotteiset ja moniulotteiset, (ii) suhtautumiseen liittyvät (mukaan lukien nk. praktiset ja symboliset) ja statuksiin liittyvät, sekä (iii) laajat ja striktit käsitykset tunnustuksesta. Monet kiistat koskien tunnustuksen laajuutta ja keskeisyyttä voidaan välttää huomaamalla, että kyse voi olla eri käsitteistä. Lisäksi voidaan tarkastella, mitä (iv) vastavuoroisuus merkitsee tunnustamisen yhteydessä.

⁶ Ks. Ikäheimo – Laitinen 2007, Ricoeur 2005, Blanchard 2007, Laitinen 2007b.

⁷ ”Ulottuvuus” viittaa tässä yksilöiden välisen tunnustuksen eri aspekteihin. Siepin (1979) analyysissä yksilöiden väliset suhteet muodostavat yhden ulottuvuuden, kun taas suhde yksittäisen tahdon ja yleistahdon välillä muodostaa toisen ulottuvuuden. Ks. Halbig 2002. Suhdetta yksilön ja yleistahdon välillä ei suoranaisesti tematisoida tässä artikkelissa, mutta alaluussa kolme tarkasteltava ajatus tunnustuksen ”oikeanlaisuudesta” liittyy siihen (tosin institutionaalista aspektia en tässä tarkastele).

(i) Eräs käsitteellinen peruserottelu koskee sitä, voiko olla olemassa lukuisia tunnustuksen ulottuvuuksia tai perusmuotoja.⁷ Keskenään kilpailevia yksiulotteisia käsitteitä voidaan löytää kantilaisesta moraalifilosofiasta, jossa keskitytään ennen kaikkea *kunnioittamiseen*, feministisestä välittämisen etiikasta, jossa keskitytään ennen kaikkea *välittämiseen*, ja identiteettipoliittikan keskusteluista, joissa keskitytään identiteettiä konstituovien erojen tai *erityisyyksien tunnustamiseen*, joka ainakin joskus käsitetään arvostamiseksi tai arvossa pitämiseksi.⁸ Honnethin oma malli kirjassa *Kampf um Anerkennung* on Hegelin tapaan moniulotteinen. Formaalisissa rakenteissa ”A tunnustaa B:n Z:ksi”, Z on yksiulotteisissa malleissa vakio (esimerkiksi ”ihmisen arvon kantaja”), mutta moniulotteisissa mallissa se voi viitata esimerkiksi siihen, että B on persoona, tai tietynlainen persoona, tai tietty persoona. Kolmannessa alaluvussa tällaista kolmiulotteista mallia kehitellään edelleen.

(ii) Tunnustamisessa voi katsoa olevan kyse ennen kaikkea *perussuhtautumisesta* (tai ”tunnustusasenteista”) ja niihin liittyvistä teoista, symbolisista ja kommunikatiivisista ilmaisuista, tai sitten erityisesti institutionaalisten *statusten* myöntämisestä. Yksittäiset tunnustamistapahtumat näissä eri muodoissaan konstituivat pysyviä tunnustussuhteita ja institutionalisoituneita rakenteita.

Persoonien välinen perussuhtautuminen (esim. kunnioittaminen, arvostaminen, luottamus tai rakastaminen) on pysyvämpää kuin yksittäiset teot tai tilannekohtaiset emotionaaliset, kognitiiviset ja motivationaaliset reaktiot. Kuitenkin perussuhtautuminen ohjaa sitä, miten tilanteisiin reagoidaan, ja määrittää, mitkä yksittäiset tuntemukset, ajatukset, pyrkimykset tai teot ovat yhteensopivia kyseisten positiivisten perussuhtautumisten kanssa. Jotain suhtautumisesta paljastuu siis siinä, *mitä* henkilöt tekevät tai jättävät tekemättä erilaisissa tilanteissa. Lisää paljastuu siinä, *miten* he sen tekevät: suhtautuminen näkyy ja kuuluu eleistä, ilmeistä, äänenpainoista, kehonkielestä. Lisäksi perussuhtautumista voi eksplisiittisesti ilmaista puheessa, kirjallisuudessa kommunikaatiossa ja kulttuurisesti koodatuissa symbolisissa teoissa (hatunnostosta lahjoihin, julkisista kiitoksista palkankorotuksiin).

Voidaan sanoa, että meille merkitsee paitsi se, miten meitä kohdellaan, siis mitä tehdään ja mitä jätetään tekemättä, myös se, millaisin motiivein

⁸ Honneth 2001a, s. 45.

näitä tekoja tehdään: onko kyse aidosta kunnioituksesta, arvostamisesta tai välittämisestä, vai vain omaan etuun tai oman integriteetin ylläpitämiseen liittyvästä motivaatiosta. (Emme haluaisi ystävän vierailevan luonamme sairaalassa itsekkäistä syistä, emmekä toisaalta pelkästä velvollisuudentunnosta.) Syytämmekö tai kiitämmekö toisia, tai tunnemmekö kiittollisuudenvelkaa tai moraalista närkästystä heitä kohtaan, riippuu paitsi siitä, mitä muut tekevät, myös heidän motiiveistaan.⁹

”Tunnustamisen” voi siis katsoa olevan perussuhtautumisen kysymys. Toisaalta, termin ”tunnustus” voi nähdä rajallisemmin viittaavan persoonien *kohteluun*, tai kohteluun tulkittuna *viestin* implisiittiseksi lähettämiseksi: ”olet Z ja sinua tulee kohdella vastaavalla tavalla” (esimerkiksi ”olet persoona”, ”olet persoona, jolla on niitä ja niitä ansioita”, ”olet erityisen merkittävä persoona minulle”). Näitä voi kutsua *praktiseksi* ja *symboliseksi* käsitykseksi tunnustuksesta. Saattaa olla hedelmällisintä nähdä ne kahtena eri tapana ilmaista perussuhtautumista, ja analysoida tunnustamista ennen kaikkea toisiin persooniin *suhtautumisen* avulla.¹⁰

Usein tunnustamista analysoidaan *statusten* avulla. Voidaan kuitenkin erottaa useanlaisia statuksia: yhdenlaiset statukset ovat olemassa tunnustuksesta riippumatta (monien teorioiden mukaan esimerkiksi kaikkien potentiaalisten persoonien moraalinen status, tai ihmisarvo), toisessa merkityksessä ”status” koostuu juuri siitä, että saa tunnustusta toisilta (jolloin status on tunnustettuna olemista, eikä mitään muuta), kolmannessa merkityksessä statukset ovat sosiaalisesti tai institutionaalisesti säädeltyjä rooleja tai organisaatioiden jäsenyyksiä, joiden luomiseen, jakamiseen ja ylläpitämiseen liittyy kons-

⁹ Strawson 1974, Stocker 1976.

¹⁰ *Praktisen* käsityksen mukaan keskeinen seikka on, että A *kohtelee* B:tä sen mukaisesti, että tämä on Z. (Kenties kohtelu ei riitä siihen, että kyseessä olisi aito tunnustus, vaan tarvitaan myös tietynlaista motivaatiota tai suhtautumista, mutta keskeistä praktiselle käsitykselle on oikeanlainen kohtelu.) *Symbolisen* käsityksen voi muotoilla seuraavasti: ”A paljastaa B:lle, että A:n mielestä B on Z ja että tätä tulisi kohdella vastaavasti.” Tämä ”paljastaminen” voi olla implisiittistä, käytännöllisen kohtelun kautta paljastuvaa, eikä tarvitse ajatella dualistisesti, että symboliset teot eroaisivat kaikesta muusta kohtelusta. Viestin ”lukeminen” on sen tulkitsemista, kuinka tunnustuksen saaja huomioidaan tunnustajan motiiveissa. Erona on, että praktinen käsitys lukee itse ”materiaalisen” teon tai toiminnan osaksi tai aspektiksi persoonien välistä tunnustusta. Symbolisen käsityksen mukaan eettinen kohtelu tai suhtautuminen kaiken kaikkiaan (mutta ei tunnustus) sisältää materiaallisen aspektin ja tunnustamisen aspektin. Tällainen erottelu vaikuttaa olevan Fraserin ja Honnethin erimielisyyden taustalla, koskien tunnustuksen ja jako-oikeudenmukaisuuden suhdetta. Honneth 1997, 2001a, Fraser 1995, 2000, 2001, Fraser – Honneth 2003.

titutiivisia sääntöjä ja usein virallisia sanktioita (esimerkiksi ”kuningattaren” tai ”vaimon” roolit ovat riippuvaisia tällaisista konstitutiivisista säännöistä).¹¹

Kun puhutaan tunnustussuhteista ja -rakenteista, voidaan tarkoittaa statusjärjestelmiä kahdessa viimeksi mainitussa merkityksessä. Suoraan toisten ihmisten suhtautumisesta, mielipiteistä ja asenteista koostuva epävirallinen sosiaalinen asema seisoo ikään kuin savijaloilla verrattuna organisaatioiden ja instituutioiden virallisten roolien mukanaan tuomiin jäykempiin statussiin, joita usein ylläpidetään erilaisin sanktioin.

(iii) Ajatukset tunnustuksen saamisesta, tunnustusloukkauksesta tai tunnustuksen vastavuoroisuudesta asettavat tiettyjä *striktejä* ehtoja tunnustuksen käsitteelle. Sekä tunnustajan että tunnustettavan täytyy esimerkiksi olla kykeneviä käsittämään tiettyjä käsitteellisiä erotteluja (esim. kunnianloukkauksen ja fyysisen loukkaantumisen välillä), ja jotta kyse olisi tunnustuksen saamisesta, ainakin implisiittistä kommunikaatiota tunnustettavan evaluatiivisia piirteitä koskien täytyy tapahtua. Sellaista käsitystä tunnustuksesta, joka hyväksyy nämä ehdot, voidaan kutsua striktiksi käsitykseksi. Ehdot liittyvät siis siihen, ketkä voivat olla mahdollisia tunnustuksen antajia ja saajia, mitä ehtoja tunnustuksen ”perille menemiseen” liittyy sekä lisäksi siihen, mitkä seikat voivat olla tunnustuksen ”aiheita” tai perustoja (esim. ansiot).

Ensinnäkin, kuten Honneth on huomauttanut, vääryyden kokemukset, ja täten kokemukset puutteellisesta tunnustuksesta, eroavat pelkästään huonojen asioiden tapahtumisesta henkilölle.¹² Huono onni tai luonnolliset tapahtumat voivat saada aikaan negatiivisia asioita, ilman että kyse olisi vääryyden tekemisestä. Oleellista on, voiko uhri kokea tulleen loukatuksi tai väärinkohdeksi, kun joku toinen ei ole ottanut häntä oikealla tavalla huomioon. Vain sosiaaliset ja rationaaliset toimijat, jotka ylipäättään kykenevät noudattamaan ja rikkomaan normeja, voivat olla relevantteja tunnustajia, oikein- tai väärinkohtelijoita. Lyhyesti sanottuna, vain persoonat

¹¹ Ikäheimo – Laitinen 2007.

¹² Honneth 1997, s. 23. Honnethin mukaan jokin on moraalinen rike *koska* kyseessä on tunnustusloukkaus (*misrecognition*), mutta ainakin joissain tapauksissa kyse voi olla myös siitä, että jokin on tunnustusloukkaus, *koska* kyseessä on moraalinen rike. Oleellinen ongelma Honnethin teorialle on, kuinka määritellä tunnustusloukkaus riippumattomasti ennalta oletetuista moraalisisista vaatimuksista.

(ja kenties persoonista koostuvat ryhmät) voivat olla tunnustuksen *antajia*.¹³

Toiseksi, persoonien välinen tunnustaminen on vain eräs osa arvojen ja normien ohjaamasta toiminnasta tai aktiivisuudesta laajassa mielessä. Voimme erottaa neljänlaisia arvokkaita asioita, joiden kohtelua normatiiviset vaatimukset, perusteet ja normit säätelevät: 1) instrumentaalisesti arvokkaat asiat, 2) itseisarvoiset asiat, 3) elävät olennot, jotka kykenevät kukoistamaan ja joilla voi sanoa olevan intressejä, mutta joilla ei ole normatiivisuuden tajua, ja jotka eivät kykene erottamaan ”vääriä” ”huonosta” tai ”kunnianloukkausta” ”fyysisestä loukkaantumisesta” ja 4) itsetietoiset toimijat, joilla voi olla uskomuksia itsensä ja toistensa uskomuksista ja jotka kykenevät arvioimaan normien noudattamista. Toimijoilla on hyviä perusteita suojella kaikkia näitä asioita ja kohdella niitä niiden evaluatiivisesti relevanttien piirteiden mukaisesti (ks. seuraava alaluku). Kuitenkin, striktin käsityksen mukaan, vastavuoroisesta tunnustamisesta voi olla kyse vain viimeisessä näistä luokista, koska muissa tapauksissa kyse ei ole mahdollisesta ”tunnustuksen saajasta”. Jälleen, lyhyesti sanoen, vain persoonat voivat olla tunnustuksen *saajia*.

Tästä seuraa, että arvoerimielisyyksiä koskevat *kulttuuriset kiistat* eivät ole suoranaisesti kamppailuja tunnustuksesta (jos hyväksymme striktin määritelmän): arvot eivät tietystikään ole oikeanlaisia olentoja voidakseen kokea tunnustetuksi tulemisen kokemuksia (tai ylipäättään kokeakseen mitään). Täten puheessa arvojen, kulttuurien tai normien tunnustamisesta ei ole kyse vastavuoroisesta, persoonien välisestä tunnustuksesta striktisti ottaen. Kuten Blum on huomauttanut, kulttuureja ei suoranaisesti voi tunnustaa.¹⁴ Arvoerimielisyydet eivät näin ole suoraan tunnustuksen kamppailuja: A ja B voivat kiistellä taiteen, rohkeuden tai alkuperäisluonnon arvosta, kiinnittämättä huomiota siihen, miten tämä kiistan tulos vaikuttaisi heidän itsearvotukseensa. Kuitenkin arvokeskusteluilla on kahdenlaisia implikaatioita per-

¹³ Jos välittäminen on eräs tunnustuksen muoto, kenties myös muiden eläinten emotionaaliset siteet, tai ”leimautuminen” voidaan laskea yhdeksi esinormatiiviseksi, luonnolliseksi tunnustamisen muodoksi. Kun koira heiluttaa häntää iloisesti jälleennäkemisen yhteydessä, koiran omistaja voi tuntea saavansa tunnustusta. Toisaalta, jos tunnustus määritelmällisesti käsitetään normatiivisesti ohjatuksi toiminnaksi, niin olennot, jotka eivät kykene tekemään eroa oikean ja väärän välillä, eivät voine olla tunnustajia. Toisaalta persoonat kokevat saavansa aidompaa tunnustusta toisiltaan, kun kyse on aidosta välittämisestä, joka on osittain esinormatiivisiin motivaattorakenteisiin kytkeytyvää.

¹⁴ Blum 1998, s. 53.

soonien väliselle tunnustukselle: kun taiteen tai rohkeuden merkityksestä tai arvosta kiistellään, taiteilijoilla tai rohkeilla ihmisillä, jotka ovat kyseisten arvojen ”kantajia”, on pelissä oma itsearvostuksensa. Mutta lisäksi, kun kiistellään alkuperäisluonnon arvosta, huolimatta siitä, että alkuperäisluonto ei ole mahdollinen tunnustuksen saaja, kiistan osapuolilla voi olla pelissä heidän itsearvostuksensa *arvostajina*, tiettyjen arvo-orientaatioiden ja identiteettien omaajina (joka on syytä erottaa heidän itsekunnioituksestaan, joka taas liittyy siihen, *että* he ylipäättään ovat arvostajia). Kiistakysymys voi olla aivan keskeinen jonkun arvo-orientaatiolle ja identiteetille, ja näin kyseisen henkilön kokemus arvostuksen saamisesta on hyvinkin riippuvainen epäsuorasta hyväksynnästä, jota kyseinen arvopäämäärä nauttii (tai on nauttimatta) toisten ihmisten mielissä.

Kolmanneksi, jos hyväksymme striktin tunnustuksen käsitteen, kaikki arvojen ja perusteiden ohjaamat responssit koskien toisia persoonia eivät ole tunnustamista tai väärintunnustamista. Jos joku pelkästään havaitsee tai paisee merkille toisen henkilön ansiot, mutta ei ilmaise tätä millään tavalla, niin toinen henkilö ei lainkaan saa tunnustusta. Pelkkä havaitseminen ei voi vaikuttaa toisen itesuhteisiin. Tai jos arvostuksen ilmaisut tai teot jäävät huomiotta, niissä ei ole kyse onnistuneesta tunnustuksesta, ellei tunnustuksen saaja huomaa saavansa tunnustusta.¹⁵ Tunnustusta ei striktissä mielessä tapahdu, ellei implisiittinen viesti mene perille.

Lopuksi voimme todeta, että kaikki henkilön piirteet eivät ole mahdollisia tunnustuksen aiheita. Jos joku väittää, oikein tai väärin, että hiusteni lukumäärä on 4732, niin hän noteeraa deskriptiivisen piirteen, jolla ei vaikuta olevan mitään merkitystä.¹⁶ Voimmekin olettaa, että täysin merkityksettömien piirteiden noteeraaminen ei ole tunnustamista lainkaan (toki samaan aikaan saattaa tapahtua merkittävien piirteiden, kuten sen, että olen persoona, noteeraamista). Täten voimme rajoittaa tunnustuksen koskemaan *evaluatiivisia*, evaluatiivisesti relevantteja, piirteitä. Persoonien evaluatiiviset piirteet voivat olla kolmenlaisia: yhtäläinen ihmisarvo, erilaiset meriitit (ja muut merkitykselliset erityisominaisuudet) ja erityinen henkilökohtainen merkitys suhteessa toisiin persooniin (ks. jäljempänä kolmas alaluku).

¹⁵ Henkilön oikeuksien kunnioittamisella voi olla kausaalista relevanssia hänen elämälleen, mutta mikäli henkilö ei tiedä, että hänellä on moisia oikeuksia tai että muut jättävät joitain tekoja tekemättä kyseisten oikeuksien takia, kyse ei ole varsinaisen tunnustuksen saamisesta.

¹⁶ Taylor 1992.

(iv) *Vastavuoroinen* tunnustaminen on sitä, että vähintään kaksi tunnustajaa pitää toisiaan tunnustajina (siis mahdollisina tunnustuksen antajina ja saajina, esim. persoonina) ja muiden evaluatiivisesti merkittävien piirteiden omaajina ja hyväksyvät ne normatiiviset implikaatiot, joita tällaisella tunnustajana pitämisellä on. Symmetrisessä muodossaan vastavuoroiseen tunnustukseen sisältyy neljä perussuhtautumista: 1) A pitää B:tä T:nä, 2) B pitää A:ta T:nä, 3) A pitää A:ta T:nä, 4) B pitää B:tä T:nä. Eli molemmat pitävät molempia jonkinlaisina tunnustajina, esimerkiksi persoonina tai kansalaisina, (tai kenties myös ryhmänä tai instituutiona, joka kykenee tunnustamiseen). Tällainen symmetrinen ydin sisältyy kaikkeen tunnustamiseen, muuten tunnustusta ei voi tapahtua: jos koen saavani tunnustusta, niin samalla tunnustan tunnustajaksi sen, jolta koen tunnustusta saavani.

Erityisesti Hegel *Hengen fenomenologiassa* korostaa, että itsesuhteet ja tunnustussuhteet välittyvät toistensa kautta. Voin pitää itseäni vapaana vain, jos kykenen vastustamaan toisen mielivaltaista herruutta. Jos kuolemanpelosta alistun orjuuteen, en ole täysin vapaa – ulkoisen dominaatiosuhteen mahdollistaa sisäinen dominaatio: en ole vapaa suhteessa omaan luonnolliseen haluuni pysyä hengissä. Orjuuttaminen on aina kahden kauppa. Sama koskee myös tasavertaisena vapaana olentona tunnustamista. ”Kukin on välittävä termi toiselle, jonka kautta kukin välittyy itselleen ja lankeaa yhteen itsensä kanssa. Kukin on itselleen ja toiselle välitön itsessään oleva olento, joka samanaikaisesti on vain tämän välittymisen kautta. He tunnustavat toisensa vastavuoroisesti toisensa tunnustaviksi.”¹⁷ Tai kuten Ludwig Siep korostaa: ”Tunnustus, kahden itsetietoisuuden kaksimerkityksisenä tekona, on suhde, jossa osapuolet suhteutuvat itseensä sen kautta että suhteutuvat toisiinsa, ja suhteutuvat toisiinsa oman itsesuhteensa kautta. Näin suhde itseen mahdollistuu vastaavan toissuhteen kautta.”¹⁸

Hegelin fenomenologian ideaalityyppinen tarkastelu vastavuoroisesta tunnustuksesta sijoittuu teoreettisesti abstraktille tasolle, jolla kullekin on olemassa vain yksi ”toinen”, jonka kohtaa. Toki, kun Hegelin tunnustuksen taistelun oppimisprosessi on ohi ja yksipuoliset välivaiheet, kuten herran ja orjan suhde, on ohitettu, seurauksena on desentroitunut maailmankuva, jossa on tilaa muillekin itsetietoisuuksille kuin minulle itselleni ja jossa rutiininomaisesti oletetaan, että on olemassa muitakin persoonia. Elävässä elämässä tehdään harvoin erehdyksiä persoonien ja ei-persoonien kesken, ainakaan

¹⁷ Hegel 1977, § 184.

¹⁸ Siep 1977, s. 137. Ks. myös Williams 1997, s. 51.

selvissä tapauksissa. Perustunnustuksesta ei tarvitse kamppailla, kun yleisesti oletetaan, että aikuiset ihmiset ovat itsetietoisia, järjissään olevia, enemmän tai vähemmän vastuuntuntoisia tunnustajia, vaikka samanaikaisesti tiedostetaan, että joissain tapauksissa tämä ennako-oletus osoittautuu liian optimistiseksi. Jokaisella persoonalla on lukuisia tunnustajia, joten kellään ei ole koko vastuuta kenenkään tunnustamisesta. Persoonien moneuteen liittyy empiirisiä seikkoja, jotka monimutkaistavat analyysiä, mutta yleisesti ottaen voi sanoa, että itsesuhteet ja tunnustussuhteet ovat kietoutuneet toisiinsa.

Kaiken kaikkiaan striktin käsityksen mukaan ainakin implisiittistä kommunikaatiota, joka koskee toisen henkilön statusta tai evaluatiivisia piirteitä, täytyy tapahtua persoonien kesken, jotta aktiviteetissa on kyse tunnustamisesta. Minimaalinen vastavuoroisuus merkitsee, että tunnustusta tapahtuu vain, jos vastaanottaja noteeraa toisen tunnustuksen antajaksi.

Oikeanlainen tunnustus, tunnustusloukkaukset ja evaluatiivisesti relevantit ominaisuudet

Analogisesti rationaalisuuden, irrationaalisuuden (rationaalisuuden suhteen kontingentisti epäonnistuneen) ja a-rationaalisuuden (kokonaan rationaalisuuden ulkopuolisen) väliselle erolle, voimme erottaa (oikeanlaisen) tunnustuksen ensinnäkin tunnustusloukkauksista ja lisäksi kaikesta tunnustuksen ulkopuolisesta. Striktit kriteerit, joista yllä oli puhetta, eivät vielä erota adekvaattia tunnustusta loukkauksista, vaan nämä molemmat sellaisista seikoista, joissa ei ole vielä kyse oikean- tai vääränlaisesta tunnustuksesta lainkaan. Tässä alaluvussa on tarkoitus käsitellä erottelua adekvaatin ja epäadekvaatin tunnustuksen (tunnustusloukkausten) kesken.

Axel Honnethin analysoi *Kampf um Anerkennung* -teoksessaan tunnustusta ja loukkauksia vedoten toimijoiden kokemuksiin. Kokemukset ovatkin varmasti keskeisiä, kun ollaan kiinnostuneita motivaatiosta osallistua yhteiskunnallisiin kamppailuihin. Kokemusten ja odotusten tulisi kuitenkin olla adekvaatteja, koska erehtyneillä, vääristyneillä tai liioitelluilla odotuksilla ei ole vaadittua normatiivista painoa tai statusta. Teoriat, jotka viittaavat vain todellisiin kokemuksiin ja odotuksiin, kärsivät eräänlaisesta ”oikeutusvajees- ta”.¹⁹ Saattaa hyvinkin olla, että moraaliset kokemuksemme ovat usein mie-

¹⁹ Honnethin formaali hyvän elämän teoria, jonka on tarkoitus vastata tähän kysymykseen,

lekkäitä, oikeutettuja ja oikeaan osuvia, mutta pelkkä reaktioiden olemassa-olo ei määritä sitä, ovatko ne. Mikä siis määrittää?

Voidaan erottaa laajasti ottaen kaksi eri mallia tunnustusaktiiviteettien ja normatiivisten perusteiden kesken, joita voidaan kutsua *generoimismalliksi* ja *responssimalliksi*. Generoimismalli keskittyy normatiivisiin perusteisiin, joita *tunnustusaktiiviteetit synnyttävät*, kun taas responssimalli keskittyy taipoihimme reagoida ja vastata *ennalta olemassa oleviin* normatiivisiin perusteisiin, jotka koskevat tunnustuksen antamista.

Generoimismallin mukaan tunnustusaktit muistuttavat lupauksia siinä, että ne luovat perusteita ja velvoitteita myöntämällä jollekulle normatiivisen statuksen. Kun esimerkiksi oikeus itsemääräämiseen myönnetään jollekulle, tämä luo velvollisuuksia toisille, ja kenties myös velvollisuuksia toimijalle itselleen. Tämä malli on varsin vakuuttava joidenkin seikkojen suhteen (esimerkiksi kansalaisuus on normatiivinen status, joka täytyy eksplisiittisesti myöntää, ja kansalaiseksi tunnustamisella on monenlaisia normatiivisia seurauksia).

Responssimalli näkee tunnustusaktiiviteetit vastauksina ennalta olemassa oleviin perusteisiin ja normatiivisiin vaatimuksiin: on olemassa ennalta annettuja normatiivisia vaatimuksia koskien sitä, kuinka persoonien tulee suhtautua toisiinsa, ja juuri nämä normatiiviset vaatimukset ovat keskeisiä, kun erotamme adekvaatin ja epäadekvaatin tunnustamisen toisistaan. Myös tämä malli on vakuuttava joidenkin seikkojen suhteen: orjuus on väärin, koska jotakuta ei tunnusteta tasavertaiseksi autonomiseksi olennoiksi vaikka pitäisi. Normatiiviset vaatimukset eivät synny vasta statuksen myöntämisestä, vaan joissain tilanteissa status *tulee* myöntää. Kun esimerkiksi henkilölle *tulee* myöntää oikeus itsemääräämiseen, tämä vaatimus on olemassa jo ennalta, ennen kuin henkilölle on myönnetty oikeutta (ja vaatimus jää voimaan, vaikka oikeutta ei myönnettäisikään). On vaikea nähdä, kuinka generoimismalli voisi selittää tällaiset edeltävät vaatimukset. Responssimallin mukaan adekvaatti tunnustus on oikeanlainen vastaus olemassa oleviin perusteisiin.

Responssimalli kykenee itse asiassa sisällyttämään generoimismallin itseensä: jotkut olemassa olevat vaatimukset ja perusteet ovat syntyneet aiem-

saattaa kärsiä ”ylipsykologisoinnin” ongelmasta (Fraser 2001, s. 39). Ei ole selvää, voiko Honnethin teorian puitteissa selittää mahdollisuutta, että jokin on väärin ja *siksi* sillä on negatiivisia vaikutuksia subjektien itsesuhteille. Tässä ehdotettava malli välttää tämän ongelman.

pien tunnustamisaktien seurauksena (samaa tapaan kuin jotkut perusteet ja vaatimukset ovat syntyneet lupausten seurauksena). Esimerkiksi, jos jollekulle on myönnetty itsemääräämisoikeus aiemmin, olisi tunnustusloukkaus (tai tunnustamisen puutetta), jos kyseistä oikeutta ei kunnioitettaisi. Mutta responssimalli kykenee lisäksi ottamaan huomioon vaatimukset, jotka *eivät* perustu aiemmalle tunnustukselle. Täten voimme myöntää, että jotkut tunnustusaktit voivat generoida perusteita, mutta silti hyväksyä responssimallin. Responssimallin voi käsittää ”arvoperustaisella” tavalla, jolloin evaluatiiviset piirteet nähdään normatiivisesti relevantteina: arvo-ominaisuudet antavat meille *prima facie* perusteita kohdella asioita tavalla, joka on yhteensopiva niiden kantajan arvon kanssa. (Oleellista on, että kyse on todellisista piirteistä, ei henkilöiden haluista, projektioista tai uskomuksista. Siihen asiaan, puhutaanko piirteiden ”evaluatiivisista” tai ”normatiivisista” ominaisuuksista, en tässä keskity.²⁰)

Voimme erottaa erilaisia tapoja ottaa asioiden arvo huomioon ja vastata niihin.²¹ Ensinnäkin, muodostaessamme mielessämme käsityksiä asioista, käsityksemme tai asenteemme voivat olla responsiivisia niiden arvolle: meillä on perusteita ihailla tai kunnioittaa juuri siinä mitassa kuin niiden piirteet sitä vaativat. Raz kutsuu tätä ”soveliaaksi psykologiseksi huomioimiseksi”.²² Tarkoitus ei ole väittää, että meidän tulisi ajatella kaikkia arvokkaita asioita, vaan että kun ajattelemme asioita, meidän ei tulisi vääristellä niiden arvoa. Toiseksi, voimme ilmaista nämä asenteemme kielellisesti tai muulla symbolisella tavalla. Kolmanneksi, kaikilla on peruste suojella, säästää ja olla tuhoamatta arvokkaita asioita. Neljänneksi, arvokkaiden asioiden kanssa voi *olla tekemisissä* erilaisin tavoin.

”Teemme niin, kun kuuntelemme musiikkia keskittyneesti ja eritellen, luemme romaania pyrkien ymmärtämään sitä, kiipeilemme vuoria selviytymistaitoihimme nojaten, vietämme aikaa ystävien kanssa ystävyys edellyttämällä tavoilla, ja niin edelleen. Pelkkä ajatteleva ja suojeleminen ei vielä ole varsinaista arvojen kanssa tekemisissä oloa.”²³

²⁰ Ks. Scanlon 1998, s. 95–100, joka synnytti laajan keskustelun siitä, voidaanko puhe asioiden ”arvosta” palauttaa normatiiviseen puheeseen perusteista.

²¹ Raz 2001, s. 161–164. Oleellista on, että responsiivisuus asioiden arvolle ei välttämättä ole *maksimointia*.

²² Raz 2001, s. 161.

²³ Raz 2001, s. 162–163.

Edellä mainittuun voinee lisätä, että meillä on perusteita edistää ulkoisin keinoin erilaisten arvokkaiden asioiden tapahtumista, tavoilla, jotka ylittävät pelkän suojelun, mutta jotka eivät ole varsinaista tekemisissä oloa.

Arvoperustaisen analyysin mukaan minkä tahansa asian evaluatiiviset ominaisuudet merkitsevät, että meillä on perusteita kohdella niitä niiden arvон mukaisella tavalla. Tämä yleinen metaeettinen väite, jos se on ylipäänsä totta, koskee myös persoonien kohtelua. Sen avulla voimme erottaa oikeanlaisen tunnustuksen tunnustusloukkauksista. Formaali rakenne on ”A oikealla tavalla tunnustaa B:n Z:ksi, kun hän suhtautuu ja kohtelee B:tä tavalla, joka on yhteensopiva sen kanssa, että B on Z”. Z voi tässä skeemassa olla jokin kolmesta eri normatiivisesti relevantista seikasta: ”persoonaa”, ”persoonaa, jolla on tietynlaisia ansioita” tai ”tietty yksittäinen persoona, jolla on minulle erityistä henkilökohtaista merkitystä”. Tämä analyysi korjaa oikeuttamisvajean ongelman, sivuuttamatta kokemusten roolia: toimijat voivat oikeuttaa kokemuksiaan ja odotuksiaan viittaamalla näihin kolmenlaisiin piirteisiin, jotka ovat perusteita tietynlaiselle tunnustukselle.

Myös Honnethin formaali teoria on arvoperustainen, nojaten hyvän elämän arvopäämäärään. Lisäksi jaetut arvohorisontit ovat hänen teoriassaan tarpeen sosiaalisen arvostuksen mittapuiksi. Tässä ehdotettava arvoperustainen malli antaa kuitenkin suorempia perusteita tunnustukselle kuin Honnethin teoria. Se, että joku on persoona, on suoraan peruste kohdella häntä tasa-arvoisena ihmisarvon kantajana. Tätä perustetta ei tarvitse johtaa epäsuorasti niistä tyypillisistä myönteisistä vaikutuksista, joita tällä tunnustuksella on yksilön itsesuhteille, jotka taas ovat hänen itsetoteutuksensa ja hyvän elämänsä ennakkoehtoja ja konstituentteja ja jotka siis toisten ihmisten tulisi ottaa huomioon, koska kyseessä on persoona. Vastaavasti se, että joku on ansioitunut jossain tekemisen arvoisessa toiminnassa, on peruste arvostaa häntä suhteessa hänen ansioihinsa. Jokaisen ei tarvitse ajatella jokaisen meriittejä, mutta heillä on peruste olla vähättelemättä tai liioittelematta niitä sikäli kuin he ajattelevat niitä lainkaan. Näitä perusteita ei tarvitse johtaa tunnustamisen mahdollisista positiivisista vaikutuksista heidän itsesuhteilleen. Samaan tapaan se, että joku on minulle ainutkertainen, korvaamaton, tärkeä henkilö (lapsi, äiti, isä, rakastettu, ystävä, jne.) on peruste kohdella häntä vastaavalla tavalla.

Tarkoitus ei ole väittää, että tunnustuksen antamisen ja saamisen seuraukset olisivat irrelevantteja. Päinvastoin, tunnustus on tärkeää, koska sillä on keskeinen rooli henkilöiden itsesuhteiden, identiteetin ja persoonuuden kehittämisessä sekä autonomisen hyvän elämän elämisessä. Oikeanlaisen tun-

nustuksen ja tunnustusloukkausten seuraukset ovat positiivisia ja negatiivisia osittain siksi, *koska* kyse on oikeasta tai väärästä teosta ja suhtautumisesta, joten on hyvä kyetä määrittelemään oikean- ja vääränlainen tunnustus riippumatta niiden seurausten hyvydestä tai huonoudesta. Lisäksi, koska nämä perusteet ovat suoraan evaluatiivisten piirteiden synnyttämiä, minkäänlaista vaaraa ”ylipsykologisoinnista” ei ole.²⁴ Täten honnethilainen formaali teoria hyvästä elämästä, joka on sinänsä vetoava normatiivinen ideaali modernin arvopluralismin olosuhteissa, saa vahvemman perustan, jos hyväksytään arvoperustainen (henkilöiden evaluatiivisesti ja normatiivisesti relevantteihin piirteisiin kiinnittyvä) analyysi oikeanlaisesta tunnustuksesta.

Tunnustuksen kolme ulottuvuutta

Axel Honneth erottaa *Kampf um Anerkennung* -kirjassaan kolme tunnustuksen ja itsesuhteiden muotoa: kunnioitus ja itsekunnioitus, sosiaalinen arvostus ja itsearvostus sekä rakkaus ja itseluottamus.

Honneth ei väitä, että kyseessä olisi kattava luokittelu mahdollisista tunnustuksen muodoista, ja on vähintäänkin leikitellyt ajatuksella parista muusta tunnustuksen alalajista (liittyen kulttuuristen erojen tunnustamiseen ja muista tunnustuksen muotoja edeltävään keholliseen potentiaalisten tunnustajien tunnustamiseen).²⁵

Honneth keskittyi näihin, koska ne tarjoavat selityksellisen ja normatiivisen kehikon kriittisen yhteiskuntateorian kehittämiseksi.²⁶ Charles Taylor (1995) on tuonut esiin toisenlaisen erottelun koskien tunnustuksen muotoja, erottaen ”eroille sokean” universalismin politiikan ja ”eroille sensitiivisen” erojen politiikan. Taylorin luokittelu kuulostaa loogisesti kattavalta: joko kyse on kaikkien ”erojen” asettamisesta syrjään tai ei. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että näin määritelty erojen politiikka voidaan jakaa kahteen hyvin erilaiseen suhtautumistapaan. Nämä voidaan erottaa, kun huomataan, että universalistinen eroille sokea politiikka asettaa sivuun kahdenlaisia eroja: *minkälainen* henkilö on kyseessä ja *kuka* henkilöistä on kyseessä. Voimme näin erottaa ensinnäkin ”erityisyyksien politiikan”, joka abstrahoituu siitä, kuka henkilö on kyseessä, mutta keskittyy henkilön piirteisiin: *kuka tahansa*, jolla on nämä

²⁴ Ks. alaviite 19 yllä.

²⁵ Ks. Honneth – Fraser 2003; Honneth 2005.

²⁶ Honneth 1995, luvut 5, 6, 8, 9.

piirteet olisi vaihdettavissa kyseiseen henkilöön. Lisäksi voimme introdukoida ”singulaarisuuden politiikan”, jossa henkilöitä pidetään korvaamattomina – tällaisen suhtautumistavan näkökulmasta henkilöitä ei voida vaihtaa toisiinsa, vaan siinä poimitaan esiin yksittäinen henkilö (esim. rakkauden kohteeksi), joka on kyseisen suhtautumisen kohde, vaikka hänen erityispiirteensä muuttuisivatkin ajan kuluessa.

Tässä luokittelussa erilaiset tunnustuksen muodot suhtautuvat henkilöihin joko *persoonina* (”universalismin politiikka”), *tietynlaisina* persoonina, tiettyjen piirteiden toisiinsa korvattavina kantajina (”partikulaarisuuksien politiikka”) tai *tiettyinä* yksilöinä, ainutlaatuisina, korvaamattomina henkilöinä (”singulaarisuuden politiikka”). Näin muotoiltuna voimme todeta, että kaikki tunnustuksen muodot ovat tapauksia joko universaalisesta, partikulaarisesta tai singulaarisesta tunnustuksesta (tai niiden kombinaatiosta). On kiinnostava huomata, että kunnioitus, sosiaalinen arvostus ja rakkaus kuuluvat näihin eri kategorioihin. Voi siis arvata, että vastaavanlainen loogisesti kattava erottelu on kenties myös Honnethin kolmijakoisen erottelun taustalla.²⁷ Vastaavasti on olemassa kolmenlaisia evaluatiivisia piirteitä, joita persoonilla voi olla ja jotka tarjoavat perustan oikeanlaisen tunnustuksen erottamiselle tunnustusloukkauksista: persoonien yhtäläinen ihmisarvo tai moraalinen status, erilaiset meriitit (ja muut erityiset normatiivisesti relevantit seikat) sekä erilainen henkilökohtainen merkitys tai tärkeys, joka liittyy tiettyihin kullekin henkilölle korvaamattomiin henkilöihin. Moniulotteinen teoria tunnustuksesta voi siis erottaa kolme tunnustuksen lajia, joista kuhunkin liittyy tietynlaiset evaluatiiviset piirteet, ja lisäksi voimme laajentaa Honnethin itsesuhteiden luokittelua vastaamaan näitä kolmea dimensiota.

(i) Universalismin politiikan näkökulmasta persooniin suhtaudutaan *persoonina*.²⁸ Normatiivisena perustana toimii Kantin ajatus persoonista päämäärinä sinänsä, korkean moraalisuuden statuksen tai ihmisarvon omaajina. Kaikilla

²⁷ *Kaikki* periaatteet ovat metaeettisesti universalistisia siinä mielessä, että relevantissa mielessä samanklaisia tapauksia tulee kohdella samalla tavalla. Erilaiset sisällölliset periaatteet (universaalisuuden, partikulaarisuuksien, singulaarisuuden politiikat) eroavat juuri siinä, mitä ne pitävät sallittuina moraalisesti relevantteina eroina.

²⁸ Monet seikat, kuten autonomisuuden, rationaalisuuden ja moraalisuuden, voi käsittää universalistisella ”aste-eroille sokealla” tavalla, jossa keskeistä on, *että* henkilö on riittävän autonominen, rationaalinen tai moraalinen. Jos kiinnitetään huomiota siihen, *kuinka* rationaalinen joku täsmälleen on, ja arvioidaan, arvostetaan tai arvostellaan henkilöä sen perusteella, kyse ei ole universalistisesta (vaan tässä partikularistiseksi kutsutusta) suhtautumisesta.

on yhtäläinen perusstatus riippumatta heidän erityisistä meriiteistään. Se, *että* he ovat arvostajia, itseään määrääviä, rationaalisia tai moraalisia toimijoita, itsetietoisia subjekteja tai itseään tulkitsevia eläimiä (riippuen siitä, mikä teoria persoonuudesta valitaan), riittää riippumatta siitä, *mitä* heidän arvostuksensa tai ansionsa ovat. Persoonien yhtäläinen ihmisarvo on viimekätinen perusta vaatimuksille kohdella persoonia yhtäläisesti. Universaalisuuden politiikan eräs laji on persoonien kunnioittaminen siinä mielessä kuin Honneth sen ymmärtää, legaalisten oikeuksien turvaamisena.²⁹ Kuitenkin legaaliset oikeudet ovat vain eräs tapa, jolla ihmiset voivat suhtautua toisiinsa yhtäläisten ihmisarvon omaajina, ja mitkä tahansa universaalisuuden politiikan muodot voivat olla relevantteja itsekunnioitukselle.³⁰

(ii) Vaikka kaikkien persoonien ihmisarvo on sama, heidän meriittinsä ovat erilaisia.³¹ Persoonat eroavat toisistaan erilaisten hyväksi tekevien piirteiden asteissa: ihmiset ovat enemmän tai vähemmän hyödyllisiä yhteiskunnalle (erilaisissa ammateissa), enemmän tai vähemmän erinomaisia itseisarvoissa käytännöissä (kuten erilaiset taiteet, tieteet, harrastukset), enemmän tai vähemmän hyveellisiä (käytännöllinen viisaus, luonteen hyveet). Vastaavia eroja on tietysti henkilöiden huonoksi tekevissä ominaisuuksissa ja myös heidän osuudessaan arvottomien asioiden tuottamisessa, mutta ansiot nimenomaan arvokkaissa asioissa toimivat arvostamisen perustana. ”Erityisyyden politiikat” kattavat laajemman alan kuin yhteiskunnallinen arvostus Honnethin teoriassa. Vaikuttaa ilmeiseltä, että henkilöä voidaan arvostaa, ja hänen itsearvostuksensa voi vastaavasti kasvaa, minkä tahansa arvostettavien meriittien näkökulmasta. Honnethin tematisoima itsearvostus, joka perustuu ennen kaikkea jaetuista, yhteiskunnallisista projekteista saatuun arvostukseen, on vain eräs itsearvostuksen laji. Lyhyt katsaus erilaisiin meriittien lajeihin tuo tämän esiin.

G. H. von Wright³² erottaa kolme eri tapaa olla hyvä jossain käytännössä. Eräs on erinomaisuus jossain ammatissa (esimerkiksi lääkärin), joka on instrumentaalisesti arvokasta yhteiskunnan näkökulmasta. Erinomaisuuden testinä on hyödyllisyys asiakkaiden näkökulmasta. Honneth korostaa tällaista yhteiskunnallista arvostusta, ja vaikuttaakin siltä, että tähän liittyvät

²⁹ Honneth 1995, s. 107–121.

³⁰ Ks. esim. Dillon 2007 itsekunnioituksen ja ylimielisyyden suhteesta.

³¹ Vlastos 1962.

³² von Wright 2001, s. 49–80.

asiat ovat yhteiskunnallisten tunnustuksen kamppailujen keskiössä. Toiseksi, on olemassa kirjo käytäntöjä (esim. urheilulajit), joita pidetään itsessään arvokkaina, vaikka ne olisivat hyödyttömiä toisten näkökulmasta. Niissä on usein puolueettomia testejä, kuten kilpailuja, jotka toimivat erinomaisuuden kriteereinä. Kolmas erinomaisuuden laji eroaa näistä molemmista, koska se ei palaudu yhteiskunnalliseen hyötyyn, eikä sisällä yksinkertaisia testejä. Tällaiset käytännöt (taiteet, tieteet, filosofia jne.) vaativat luovuutta, ja niitä koskevat arvioinnit ovat riippuvaisempia arvostelukyvystä. Vaikuttaa joka tapauksessa siltä, että tunnustettu erinomaisuus missä tahansa näistä kolmenlaisesta käytännöstä voi olla keskeistä itsearvostukselle.

Lisäksi tietyt arvostuksen lajit liittyvät siihen, että olemme tietynlaisia arvostajia. Sen lisäksi, että jokaisella on omat arvonsa, tai käsityksensä hyvästä, jokaisella on tiettyjä arvositoumuksia tai vahvoja arvostuksia, jotka ovat keskeisiä hänen identiteetilleen. Tähän liittyy tietynlaisia meriittejä: olemmeko viisaita, järkeviä, sensitiivisiä, kypsiä arvostajia tai sen arvioijia, mikä on arvokasta elämässä tai hyväksi meille. (Kunnioitus, erona arvostuksesta, on sokeaa eroille ihmisten meriiteissä.) Tätä koskien arvostus tai arvostuksen puute voi koskea kokonaisia ryhmiä, jotka jakavat tietyn elämäntavan tai elämisen mallin. Tämä on hyvin keskeistä ihmisten identiteetille. Usein ”identiteettipolitiikka” vaatii hyväksyvää huomiota arvoille ja ideoille, joiden mukaisesti ihmiset elävät, tai päämäärille, joita he tavoittelevat.³³ Arvopluralismi sallii, että on olemassa lukuisia eri elämäntapoja, jotka ovat yhtä hyviä (tai suurin piirtein yhtä hyviä, mutta yhteismitattomia) inhimillisen kukoistamisen näkökulmasta.

Eräs arvostuksen muoto koskee siis viisautta päämäärien valinnassa, toinen koskee menestystä niiden saavuttamisessa. Kyse ei enää ole vain siitä, onko esimerkiksi rehellisyys muidenkin arvostama asia, vaan siitä, onko itse rehellinen. Palaute toisilta koskien oman ”itsetoteutuksen” projektien onnistumista on varsin keskeistä ja vaikuttaa itsearvostukseen. Kaiken kaikkiaan siis hyvin erilaiset meriitit erilaisissa käytännöissä ja elämänorientaatiossa toimivat tunnustuksen perustana, ”erityisyyksien tunnustaminen” ei rajaudu hyödyllisyyteen yhteiskunnallisissa käytännöissä. Kaikki nämä eroavat universalistisesta persoonien kunnioittamisesta siinä, että ihmisten meriitit eivät automaattisesti tai tyypillisesti ole yhtäläisiä.

³³ Erimielisyystapauksissa kohteliaisuus ja suvaitsevaisuus ovat keskeisiä, mutta ne eivät voi tarjota oikeanlaista tunnustusta tai rehellistä palautetta, jota tarvitaan itsearvostuksen kannalta. Taylor 1995.

(iii) Näistä molemmista voimme erottaa ”ainutkertaisten yksilöiden” (kuten ystävien, rakastajien, perheen jäsenten) merkityksen. He ovat korvaamattomia ja heillä on erityistä merkitystä yksilön näkökulmasta. Tämä merkitys ei vaihtelee suhteessa ansioihin, eikä kyse ole universalistisesta velvollisuudesta olla yhtä läheinen kaikkien kanssa. Täten yksilöiden välillä on eroa paitsi meriiteissä, myös siinä, kuinka läheisiä tai erityisiä he ovat suhteessa toisiin yksilöihin: tietyillä henkilöillä on minulle henkilökohtaista merkitystä ja heidän hyvinvointinsa merkitsee minulle enemmän kuin ”kenen tahansa”. Meriitteihin perustuva arvostus sisältää ”vaihdeavuuden” tai ”korvattavuuden” ajatuksen: kuka tahansa, jolla on tietyt kyvyt, kelpaa johonkin tehtävään, ja kenen tahansa ansioita tulee arvostaa puolueettomasti, antamatta erityissuhteiden häiritä ansioiden huomioimista. Sen sijaan henkilökohtaisia suhteita tarkasteltaessa, ”yksittäisyyden politiikan” näkökulmasta, tietämättömyys siitä, kuka on kyseessä, hukkaisi koko tarkastelun kohteen näkyvistä.

Myös tässä itsesuhteiden ulottuvuudessa Honnethin teoriaa voi yleistää. Mikä tahansa suhtautuminen tai erityiskohtelu, joka implikoi henkilökohtaista erityismerkitystä toisten silmissä, voi edistää emotionaalista itseluottamusta. Tarpeista huolehtiminen, jota Honneth korostaa, on vain eräs erityistapaus tällaisesta kohtelusta: myös eleet ja symboliset ilmaukset voivat välittää tämän viestin. (Toisaalta ”kenen tahansa huono-osaisen” tarpeista huolehtimisessa voi olla kyse universalistisesta hyväntahtoisuudesta, ja se voi puolestaan vaikuttaa positiivisesti henkilön itsesuhteen universalistiseen aspektiin, jos henkilö ajattelee sen kohdistuvan itseensä nimenomaan persoonana muiden joukossa.)

Kaiken kaikkiaan erottelun oikeanlaisen ja vääränlaisen tunnustuksen välillä voi nähdä perustuvan kolmenlaisiin evaluatiivisiin ominaisuuksiin, joita persoonilla on. Oikeanlainen tunnustus on persoonien kohtelua heidän ihmisarvonsa, meriittensä ja henkilökohtaisten erityissuhteiden näkökulmasta. Esimerkkejä oikeanlaisen tunnustuksen puutteesta ovat esimerkiksi orjuus, ansioiden mitätöiminen tai väheksyminen taikka läheisten tunnesiteiden hyväksikäyttö. Moniulotteinen käsitys tunnustuksesta kykenee tavoittamaan nämä kaikki mahdolliset tunnustuksen muodot. Ja kun nämä kolme dimensiota käsitetään tässä esitetyllä laajalla, loogisesti kattavalla tavalla, myös vastaavat itsesuhteet voidaan käsittää laajemmin kuin Honnethin teoriassa.

Tunnustuksen konstitutiivinen rooli

Eräs perusintuitioista tunnustuskeskustelujen taustalla Hegelistä Honnethiin on ollut, että tunnustuksella on merkitys ihmiseläinten kehityksessä persooniksi ja tietynlaisiksi persooniksi. ”Ainoa tapa, jolla yksilöt konstituoituvat persooniksi, on oppimalla viittaamaan itseensä, hyväksyvien tai rohkaisevien toisten näkökulmasta, olentoina joilla olla tiettyjä positiivisia piirteitä ja kykyjä.”³⁴ Tunnustus ei näin ole vain passiivista peilaamista vaan aktiivista aikaansaamista. Kuten Patchen Markell on tuonut esiin, tunnustuksen rooli yhtäältä ”tietämisenä” ja toisaalta ”tekemisenä” ei ole ollut kovin selkeä tunnustusta koskevista debatteista.³⁵

Miten tunnustuksen luonne tulisi siis nähdä? Vaikuttaa siltä, että totuus on jossain kahden ääripään välissä. Äärimmäinen ”ennalta annetun todellisuuden kanta” väittäisi, että tunnustus on vain reagoimista jo olemassa oleviin piirteisiin, eikä saa mitään aikaan. Persoonat ovat mitä ovat, eikä tunnustuksella ole roolia heidän syntymisessään. Päinvastainen, yhtä äärimmäinen ”puhtaan konstruktivistinen kanta” väittäisi, että tunnustaminen luo kohteensa tyhjästä. Ei ole mitään tunnustusta edeltävää, tunnustus on puhdasta luomista, eikä siis responsiivista minkään suhteen. Kivetkin olisivat persoonia, kunhan tulisivat tunnustetuiksi persoonina. Maltillisemmat kannat sanoisivat, että tunnustus on sekä responsiivista jonkin suhteen (esimerkiksi potentiaalisen autonomian) sekä vaikuttava tekijä siinä, että henkilöillä on kyseinen piirre (esimerkiksi aktuaalinen, kehittynyt autonomisuus).

(i) Koskien *persoonuutta*, maltilliset kannat olettavat, että potentiaalisten persoonien luokka on annettu, ja väittävät, että tunnustus on välttämätöntä aktuaaliseksi persoonaksi tulemisessa. Voidaan ajatella kaksi keskeistä, mahdollisesti kilpailevaa, kriteeriä sille, että joku on persoona. *Sosiaalinen kriteeri* viittaa persoonuuteen statuksena tai sosiaalisena konstruktiona. Persoonat ovat niitä, joihin suhtaudutaan ”persoonana ottavan asenteen” näkökulmasta tai joihin suhtaudutaan ”respondenteina”.³⁶ Aktuaaliset persoonat ovat aina suhteessa toisiin: kommunikaatiopartnereita, vastuunkantajia tms. *Kykykriteeri* (tai ”kapasiteettikriteeri”) pitää persoonina kaikkia, joilla on

³⁴ Honneth 1995, s. 173.

³⁵ Markell 2000, s. 496.

³⁶ Taylor 1985.

(riittävässä määrin) kykyjä olla itsetietoisia, rationaalisia ja moraalisia toimijoita.³⁷

Jos hyväksymme sosiaalisen kriteerin persoonuuden välttämättömäksi ehdoksi, näemme, että tunnustus on *suoraan* persoonuutta konstituovaa: se, että tulee tunnustetuksi persoonana, on suoraan persoonuuden konstitutiivinen ehto. Kukaan, mitä tahansa kykyjä tai piirteitä hänellä onkaan, ei ole aktuaalinen persoona, elleivät muut persoonat pidä häntä persoonana. (Silti saattaa olla niin, että minkä tahansa tunnustaminen ei riitä tekemään siitä persoonaa – kaikki oliot eivät ole potentiaalisia persoonia.)

Kykykriteeri pitää sen sijaan tunnustusta välttämättömänä vain *epäsuorasti*. Toisilta saatu tunnustus voi olla välttämätöntä relevanttien kykyjen kehittymiselle. Jos olisi olemassa taikapillereitä, joiden avulla oleelliset kyvyt kehittyisivät ilman tunnustusta muilta, näiden pillereiden avulla henkilöt olisivat persoonia ilman toisilta saatua tunnustusta. Mutta sikäli kuin taikapillereitä ei ole olemassa, tunnustus on epäsuorasti välttämätöntä, koska oleelliset kyvyt kehittyvät vain tunnustusrakenteiden puitteissa.

Edellä esitetty analyysi oikeanlaisen tunnustuksen ja tunnustusloukkausten erosta, jossa vedotaan siis asioiden arvoon ja evaluatiivisiin piirteisiin, on yhteensopiva sekä *sosiaalisen kriteerin* että *kykykriteerin* kanssa. Meidän tulisi tunnustaa joku persoonaksi, koska hän on (jo ennen tunnustusta) potentiaalinen persoona, ja oikeanlainen tapa suhtautua potentiaaliin persooniin on tunnustaa heidät tavalla, joka on välttämätöntä heidän aktuaalisen persoonuutensa kannalta. Persoonuuden arvo, ihmisarvo, on keskeinen tämän velvollisuuden kannalta. Kuitenkin samanaikaisesti tunnustus on oleellista persoonaksi tuleminen kannalta. Täten ei ole paradoksia siinä, että tunnustus on samanaikaisesti vastaus evaluatiivisten piirteiden vaatimuksille ja aktuaalisen persoonuuden ennakkoehto.

(ii) Mikä on erityispiirteiden tunnustamisen rooli henkilön praktisen identiteetin kannalta? Vastaus riippuu jälleen siitä, millainen teoria valitaan, tällä kertaa koskien praktista identiteettiä. Voimme erottaa esimerkiksi teorian, jonka mukaan identiteetti koostuu henkilön tosiasiallisista piirteistä, ja teorian, jonka mukaan identiteetti koostuu omakuvista ja näin vain sellaisista piirteistä, joihin hän identifioituu.³⁸ Ensimmäisen teorian mukaan erityisyyk-

³⁷ Ks. Ikäheimo 2007, Laitinen 2007, muut esseet kokoelmassa Ikäheimo – Laitinen (toim.) 2007.

³⁸ Ks. esim. Ferrara 1997, Taylor 1992, Frankfurt 1988, Ricoeur 1992, Quante 2002, Laitinen 2003.

sien tunnustamisessa voi eri tapauksissa olla kyse joko puhtaasta tietämisestä tai puhtaasta aikaansaamisesta taikka mistä tahansa niiden välillä. Jos henkilön arvostus perustuu synnynnäisille piirteille, tunnustus ei ole lainkaan relevantti näiden piirteiden olemassaolon kannalta (ja siis ”ennalta annettun todellisuuden kanta” vaikuttaa olevan oikeassa). Sen sijaan ”kuuluisuus” on piirre, joka on täysin riippuvainen toisten mielipiteistä ja on suoraan tunnustuksen aikaansaamaa (ja siis puhtaan konstruktivistinen kanta vaikuttaa olevan oikeassa). Suurin osa piirteistä lienee näiden ääripäiden välissä, kuten se, että joku on hyvä viulisti. Henkilön jo kehittyneisiin viulunsoittotaitoihin voidaan reagoida jo olemassa olevina, mutta toisaalta henkilön kohtelu lupaavana, mahdollisena virtuoosina, voi edesauttaa sitä, että henkilöstä lopulta tulee virtuoosi.

Jos sen sijaan oletetaan, että praktinen identiteetti koostuu piirteistä, joihin identifioidun ja jotka ovat itselleni merkityksellisiä, voimme nähdä, että tunnustus voi muovata identiteettiäni myös synnynnäisten piirteiden osalta. Eri piirteiden rooli omakuvassa voi riippua toisten mielipiteistä, koska henkilön identifikaatiot muodostuvat dialogisessa kontekstissa. Tunnustuksella saattaa näin olla tai olla olematta merkitystä sen kannalta, onko henkilöllä jotain piirrettä. Joka tapauksessa tunnustuksella on rooli siinä, konstituivatko nämä piirteet identiteettiä. Näin myös erityisyyksien tunnustamisella on epä-suora, välittävä rooli. Sen sijaan tunnustuksella ei ole suoraa konstituivaa roolia identiteetin kannalta, koska minulle sosiaalisesti attribuoidut piirteet (kuten stereotypiat) eivät ole suoraan osa *omakuvaani*, identiteettiäni, ellen identifioitu niihin.³⁹

(iii) Singulaarisuuden, yksittäisyyden politiikka perustuu yksittäisten persoonien yksilöimiseen ja poimimiseen erilleen toisten joukosta. Erityisen yksilön status syntyy vain tällaisen asennoitumisen, tunnustuksen, kautta, joten singulaarisuuden suhteen tunnustus on *suoraan* relevanttia. Henkilökohtaista merkitystä on olemassa vain tällaisen suhtautumisen tai suhteen

³⁹ Koskeeko puhe potentiaaleista ja aktualisaatioista identiteetin muodostusta? Ei siinä mielessä, että meillä olisi jokin tietty oikea, potentiaalinen praktinen orientaatio, jokin annettu kutsumus, joka jokaisen tehtävä olisi löytää ja aktualisoida elämässään. Mutta kuten Taylor (1975, luku 1) on tuonut esiin, ekspressivistinen käsitys identiteetistä yhdistää aristotelisen ajatuksen potentiaalien aktualisaatiosta moderniin ajatukseen itsensä määrittelystä ja itseteutuksesta. Ihmisluonnon ollessa muovautuvaa laatua potentiaaliset kykymme eivät ole alun perin autenttiseksi ja epäautenttiseksi leimattuja. Sen sijaan kyse on dialogeissa tapahtuvasta itsensä määrittelystä, jossa siis tunnustussuhteilla on keskeinen rooli.

syntymisen kautta. (Joskin voidaan sanoa, että esimerkiksi vanhemmuus tai muut erityissuhteet voivat asettaa normatiivisen vaatimuksen, että tällainen erityissuhtautuminen omaksutaan.)

Esimerkiksi rakastetun henkilön erityismerkitys ei tarkoita, että kyseinen henkilö olisi (puolueettomalta kannalta) arvokkaampi kuin muut – kyse on henkilökohtaisesta arvosta, toiselle henkilölle. Toki rakkaussuhteiden arvo sinänsä, samoin kuin epäterveellisten riippuvuussuhteiden negatiivinen arvo, saattavat olla keskeisiä, jos satumme pohtimaan, annammeko itsemme tulla läheisiksi jonkun kanssa. Päätös antaa läheiseksi tulemisen tapahtua voi perustua oletettuun onnistuneiden vastavuoroisten suhteiden arvoon. Kuitenkin kun suhde on syntynyt, toisesta henkilöstä on tullut korvaamaton ja suhdetta ei ohjaa vain rakkaussuhteiden yleinen puolueeton arvo, vaan kyseisen yksilön henkilökohtainen merkitys minulle.

Kaiken kaikkiaan tunnustus on monin tavoin tekemisen, aikaansaamisen luonteista: sillä on keskeinen aktiivinen rooli potentiaalien aktualisaatiossa, identiteetin muokkauksessa ja erityisten suhteiden syntymisessä. Samaan aikaan tunnustus on responsiivista aktuaalisille ja potentiaalisille evaluatiivisille piirteille, joiden säilymistä ja aktualisoitumista se edistää. Tunnustus on siis samaan aikaan sekä responsiivista että konstituovaa.

Lopuksi

Tässä artikkelissa olen ehdottanut, että mahdollisista tunnustusta koskevista käsityksistä moniulotteinen ja strikti käsitys tunnustuksesta sopii parhaiten honnethilaisen teorian tarpeisiin. Lisäksi olen puolustanut näkemystä, jonka mukaan on olemassa kolmenlaista tunnustusta, joita voidaan kutsua universaaliksi, partikulaariseksi ja singulaariseksi tunnustukseksi. Kaikissa niissä oikeanlainen tunnustus on responsiivisuutta persoonien evaluatiivisille piirteille, joko aktuaalisille tai potentiaalisille. Lisäksi olen puolustanut kantaa, jonka mukaan tämä on yhteensopivaa sen kanssa, että tunnustus on persoonuuden ja praktisen identiteetin ennakoedellytys. Tunnustus on siis sekä persoonuuteen reagoimista että persoonuuden välttämätön ehto.⁴⁰

⁴⁰ Kiitokset Kimmo Nuotiolle ja Sakari Melanderille kutsusta SOFY:n luentosarjalle ”Oikeus ja politiikka” syksyllä 2005, ja paikallaolijoille keskustelusta. Kiitoksia myös Axel Honnethille, Heikki Ikäheimolle, Jussi Kotkavirrälle, Eerik Lagerspetzille, Petteri Niemelle ja Nicholas H. Smithille niiden tekstien kommentoinnista, joihin tämä suomenkielinen teksti perustuu.

Lähteet

- Blanchard, Martin: Paul Ricoeur, The Course of Recognition, *Ethics* 117, 2007, s. 373–377.
- Blum, Lawrence: Recognition, Value, and Equality: A Critique of Charles Taylor's and Nancy Fraser's Accounts of Multiculturalism, *Constellations* 5, 1998, s. 51–68.
- van den Brink, Bert – Owen, David (eds): *Recognition and Power. Axel Honneth and the Tradition of Critical Social Theory*. New York: Cambridge University Press 2007.
- Dancy, Jonathan: *Practical Reality*. New York: Oxford University Press 2000.
- Dillon, Robin S.: Arrogance, Self-Respect and Personhood, teoksessa Ikäheimo – Laitinen 2007 (eds), s. 101–126.
- Emcke, Carolin: Between Choice and Coercion: Identities, Injuries, and Different Forms of Recognition, *Constellations* 7, 2000, s. 483–495.
- Ferrara, Alessandro: Authenticity as a Normative Category, *Philosophy and Social Criticism* 23, 1997, s. 77–92.
- Frankfurt, Harry: *The Importance of What We Care About*. Cambridge: Cambridge University Press 1988.
- Fraser, Nancy: From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a "Post-Socialist" Age, *New Left Review* 212, 1995, s. 68–106.
- Fraser, Nancy: Rethinking Recognition, *New Left Review* 3, 2000, s. 107–120.
- Fraser, Nancy: Recognition without Ethics?, *Theory, Culture and Society* 18 (2–3), 2001, s. 43–55.
- Fraser, Nancy – Honneth, Axel: *Redistribution or Recognition? A Political-Philosophical Exchange*. Verso. London and New York 2003.
- Halbig, Christoph: Anerkennung, teoksessa Marcus Düwell, Christoph Hübenthal, Micha H. Werner (toim.): *Handbuch Ethik*, Metzler: Stuttgart/Weimar 2002.
- Hegel, G. W. F.: *Phenomenology of Spirit*. Oxford: Oxford University Press 1977.
- Honneth, Axel: *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press 1995.
- Honneth, Axel: Recognition and Moral Obligation, *Social Research* 64, 1997, s. 16–35.
- Honneth, Axel: *Das Andere der Gerechtigkeit. Aufsätze zur praktischen Philosophie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp 2000.
- Honneth, Axel: Recognition I: Invisibility. On the Epistemology of "Recognition", *Proceedings of the Aristotelian Society: Supplementary Volume* 75, 2001, s. 111–126. (2001a)
- Honneth, Axel: Recognition or Redistribution. Changing Perspectives on the Moral Order of Society, *Theory, Culture and Society* 18 (2–3), 2001, s. 43–55. (2001b)
- Honneth, Axel: Grounding Recognition: A Rejoinder to Critical Questions", *Inquiry*, 45 (4), 2002, s. 499–520.
- Honneth, Axel: *Verdinglichung. Eine anerkennungstheoretische Studie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp 2005.
- Ikäheimo, Heikki: On the Genus and Species of Recognition, *Inquiry*, 45 (4), 2002, s. 447–462. (2002a)
- Ikäheimo, Heikki: Taylor on Something Called "Recognition", teoksessa Laitinen – Smith 2002 (toim.), s. 99–111. (2002b)
- Ikäheimo, Heikki: Recognizing Persons, teoksessa Ikäheimo – Laitinen 2007 (eds), s. 224–247.

- Ikäheimo, Heikki – Laitinen, Arto: Analyzing Recognition: Identification, Acknowledgement and Recognitive Attitudes towards Persons, teoksessa Brink – Owen 2007 (eds), s. 33–56.
- Ikäheimo Heikki – Laitinen, Arto (eds): *Dimensions of Personhood*. Exeter: Academic Imprint 2007.
- Ikäheimo, Heikki – Laitinen, Arto – Quante, Michael: Leistungsgerechtigkeit: Ein Prinzip der Anerkennung für kulturelle Besonderheiten, teoksessa Christoph Halbig – Michael Quante (toim.): *Axel Honneth: Sozialphilosophie zwischen Ethik und Anerkennung*. München: LIT-Verlag 2004.
- Kotkavirta, Jussi: *Practical Philosophy and Modernity. A Study on the Formation of Hegel's Thought*. Jyväskylä: University of Jyväskylä 1993.
- Laitinen, Arto: Interpersonal Recognition: A Response to Value or a Precondition of Personhood?, *Inquiry*, 45 (4), 2002, s. 463–478.
- Laitinen, Arto: *Strong Evaluation without Sources*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 224, 2003. (2003a)
- Laitinen, Arto: Social Equality, Recognition and Preconditions of Good Life, teoksessa Michael Fine, Paul Henman, Nicholas Smith (eds): *Social Inequality Today*. CRSI, Macquarie University, Australia 2003. (2003b)
- Laitinen, Arto: Interpersonal Recognition and Responsiveness to Relevant Differences, *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. 9:1, 2006, s. 47–70.
- Laitinen, Arto: Sorting Out Aspects of Personhood: Capacities, Normativity and Recognition, *Journal of Consciousness Studies* 14: 5–6, 2007, s. 248–270. (2007a)
- Laitinen, Arto: Paul Ricoeur 2005. The Course of Recognition, *Redescriptions* 11, 2007, s. 224–231. (2007b)
- Laitinen, Arto – Smith, Nicholas H. (eds): *Perspectives on the Philosophy of Charles Taylor*. Helsinki: Societas Philosophica Fennica 2002.
- Margalit, Avishai: Recognition II: Recognizing the Brother and the Other, *Proceedings of the Aristotelian Society: Supplementary Volume* 75, 2001, s. 127–139.
- Markell, Patchen: A Recognition of Politics. Comment on Emcke and Tully, *Constellations* 4, 2000, s. 496–506.
- Markell, Patchen: *Bound by Recognition*. Princeton: Princeton University Press 2003.
- Quante, Michael: *Personales Leben, menschlicher Tod*. Frankfurt: Suhrkamp 2002.
- Raz, Joseph: *Engaging Reason. On the Theory of Value and Action*. Oxford: Oxford University Press 1999.
- Raz, Joseph: *Value, Respect and Attachment*. Cambridge: Cambridge University Press 2001.
- Ricoeur, Paul: *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press 1992.
- Ricoeur, Paul: *The Course of Recognition*. Cambridge, MA: Harvard University Press 2005.
- Scanlon, T. M.: *What We Owe to Each Other*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1998.
- Siep, Ludwig: *Anerkennung als Prinzip der praktisch n Philosophie*. Freiburg/München: Alber 1979.
- Strawson, Peter: Freedom and Resentment, *Freedom and Resentment and other Essays*. Methuen: London 1974.
- Stocker, Michael: The Schizophrenia of Modern Ethical Theories, *The Journal of Philosophy*, 73:14, 1976, s. 453–466.

- Taylor, Charles: *Hegel*. Cambridge: Cambridge University Press 1975.
- Taylor, Charles: The Concept of Person, *Philosophical Papers I*. Cambridge: Cambridge University Press 1985.
- Taylor, Charles: *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge: Cambridge University Press 1989.
- Taylor, Charles: *Ethics of Authenticity*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1992.
- Taylor, Charles: Politics of Recognition, teoksessa *Philosophical Arguments*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1995.
- Taylor, Charles: An interview by Hartmut Rosa and Arto Laitinen, teoksessa Laitinen – Smith (eds) 2002, s. 165–195.
- Thompson, Simon: *The Political Theory of Recognition: A Critical Introduction*, Cambridge: Polity Press 2006.
- Tully, James: Recognition Redux. Struggles over Recognition and Distribution, *Constellations* 4, 2000, s. 469–482.
- Vlastos, Gregory: Justice and Equality, teoksessa R. B. Brandt (ed.): *Social Justice*. Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall 1962 s. 31–72.
- Williams, Robert R.: *Hegel's Ethics of Recognition*. Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press 1997.
- von Wright, G. H.: *Hyvän muunnelmat*. (engl. *The Varieties of Goodness*, 1963). Keuruu: Otava 2001.
- Zurn, Christopher: Anthropology and Normativity: A Critique of Axel Honneth's Formal Conception of Ethical Life, *Philosophy & Social Criticism* 26, s. 115–124.